

במדבר פרק א פסוק נ

ואתה הפקד את הלויים על משכן העדת ועל כל כליו ועל כל אשר לו המה ישאו את המשכן ואת כל כליו והם ישרתו וסביב למשכן יחנו :

בעל הטורים במדבר פרק א פסוק נ

הפקד. ב' במסורה. הפקד את הלויים. ואיך הפקד עליו רשע (הפקד עליו רשע ושטן יעמד על-ימינו) (תהלים קט, ו). וזה הוא שאומר אין אדם נעשה שוטר מלמטה אלא אם כן נעשה רשע מלמעלה. וזהו הפקד את הלויים שנעשו שוטרים, הפקד עליו רשע :

אבן עזרא במדבר פרק א פסוק נ

ואתה הפקד את הלויים. באר למה לא התפקדו כי פקודת המשכן עליהם על כן לא יצאו בצבא :

ספורנו במדבר פרק א פסוק נ

ואתה הפקד. שנית, יהיו נבדלים משאר העם בענין הפקידות, כי להם בלבד תהיה פקדת הקדש.

רבינו בחיי במדבר פרק א פסוק נ

ואתה הפקד את הלויים על משכן העדות. באור הוא למה שאמר אך את מטה לוי לא תפקוד ולומר כי מה שלא התפקדו הלויים בתוך בני ישראל אינו אלא למעלתם כדי שיהיו משרתי המשכן :

כלי יקר במדבר פרק א פסוק נ

ואתה הפקד את הלויים לומר לך שמצד שנעשו פקידים יש להם נשיאות זולת המספר שבתוך בני ישראל כי לגיון מלך המה וכל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה' :

רש"י במדבר פרק א פסוק נ

ואתה הפקד את הלויים. כתרגומו מני לשון מנוי שררה על דבר שהוא ממונה עליו כמו (אסתר ב) ופקד המלך פקידים :

מצודת דוד תהלים פרק קט פסוק ו

הפקד. לכן הפקד עליו רשע כדמותו ולא יחמול עליו על ימינו. להיות נכון אצלו לקטרג עליו :

מדרש רבה במדבר פרשה א אות יב

ד"א אך את מטה לוי לא תפקוד למה לא נמנו עם ישראל אלא שבטו של לוי פלטינו היו משל למלך שיש לו לגיונות הרבה ואומר לפרופסיטוט לך מנה את הלגיונות חוץ מן הלגיון העומד לפני לפיכך אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה אך את מטה לוי וגו' בתוך בני ישראל אין אתה מונה אותן אבל לעצמן מנה אותן שאין שבו של מלך שימנה לגיונו עם הלגיונות לפיכך נמנו ישראל לעצמן ושבת לוי לעצמן ומנין אתה אומר שמטעם הזה א"ל שכן כתיב אחריו ואתה הפקד את הלויים על משכן העדות וגו' בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה אך את מטה לוי לא תפקוד וגו' נתירא משה ואמר שמא יש פסול בשבטי שאין הקב"ה חפץ שאמננו אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה לא אמרתי לך כן אלא להוציאן מן הגזירה שלא ימותו עמהם הה"ד ואת ראשם לא תשא בתוך בני ישראל למה שהלויים שלי הן והיו לי הלויים שכל מי שהוא מקרב אותי אני מקרבם הם קרבו עצמן לי שנאמר (שמות לב) ויאמר משה מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי הן קרבו אותי ואני מקרבן והיו לי הלויים ולא עוד אלא לפי שנמצאו עמי נאמנים ששמרו אזהרתי (שם כ) לא יהיה לך אלהים אחרים וגו' לפיכך הן ראוין שיהיו נאמני ביתי ואתה הפקד את הלויים וגו' :

מדרש תנחומא תולדות סימן יא

אלא כיון שיצא עשו לצוד שלח הקדוש ברוך הוא עליו שטן ולא הניחו לצוד עד שיבא יעקב ויטול את הברכות, ועל עשו נאמר (תהלים קט) הפקד עליו רשע ושטן יעמוד על ימינו, כיצד היה עשו רץ וצד צבי וקושרו ומניחו ורץ ותופס אחר וקושרו ומניחו והשטן מתירן ומבריהן והיה עשו בא ולא היה מוצא אחד מהן, וכך עשה ב' או ג' פעמים :

מדרש תנחומא וישלח סימן ח

(בראשית י"ב), ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי אומר אם ראית צדיק יוצא לדרך הקדם על ידך ג' ימים או האחר על ידך ג' ימים כדי לצאת עמו, ואם ראית רשע יוצא לדרך הקדם על ידך או האחר ג' ימים כדי שלא לצאת עמו מפני שהשטן מזדווג לו שנאמר הפקד עליו רשע ושטן יעמוד על ימינו :

רמב"ם פירוש המשניות - מסכת אבות פרק א משנה י

שמעיה ואבטליון קבלו מהם. שמעיה אומר אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות ואל תתודע לרשות - רשות. זה הוא השלטונות, ואלו שלש מדות יש בהן תיקון האמונה והעולם כי בהעדר המלאכה יצר לו ויגזול ויזנה ובבקשת השררה והרבנות יארעו לו נסיונות בעולם ורעות, כי מפני שיקנאו בו בני אדם ויחלקו עליו יפסיד אמונתו, כמו שאמרו כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור מלמטה נעשה רשע מלמעלה. וכן ידיעת השלטון בימים הקדמונים וקרבתו רחוק היה מאד להנצל ממנה בעולם הזה והיא מפסד אמונתו כי לא ישגיח בדבר רק במה שיקרבהו אליו ואתה יודע ענין דואג ואע"פ שהשליט אשר קרב אליו דואג היה משיח השם ונביא ובחיר השם יתברך :

מסכת סנהדרין דף קג ע"ב

אמר רבי שמעון בן לקיש מאי דכתיב וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר מפני מה עי"ן של רשעים תלויה כיון שנעשה אדם רש מלמטה נעשה רש מלמעלה ולא נכתביה כלל רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר מפני כבודו של דוד וחד אמר משום כבודו של נחמיה בן חכליה :

מהר"ץ חיות לאבות שם

ולפני הרמב"ם היתה בלי ספק הגירסא "כיון שנעשה ראש מלמטה נעשה רשע למעלה".

רש"י סנהדרין דף קג ע"ב

משום כבודו של דוד - שאין הדבר נוהג בצדיקים, ודוד היו לו שונאים הרבה :

ונחמיה בן חכליה - שהיו לו שונאים הרבה מנכרים שמבקשין להרגו, על שהיה בונה בית המקדש, כדכתיב בעזרא (נחמיה ד), ואחת מחזקת השלח וגו', לישנא אחרינא היו לו קנאים מישראל, דכתיב (שם ז) רבים ביהודה בעלי שבועה לו כי הוא חתן לשכניה בן ארת, שהיו מבזין אותו, בקדושין (ע, א) מפרש להאי קרא, ולהכי איכתבא, לומר שברשעים אמרין ולא בצדיקים :

מאירי לאבות שם

ואחר כך הזהירו שישנא את הרבנות וכו' וכן שיבא להטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים שהוא עון גדול, והוא אמרם ז"ל כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור מלמטה נעשה רשע מלמעלה, כלומר דמן הסתם הוא מטיל אימה יתירה שלא לשם שמים

מסכת יומא דף כב עמוד ב

דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: אין מעמידין פרנס על הצבור אלא אם כן קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו, שאם תזוז דעתו עליו - אומרין לו: חזור לאחורך.

ספרי בהעלותך יא טז

כי הם זקני העם ושוטריו, מלמד שאין אדם יושב בישיבה של מטה אלא אם כן יושב בישיבה של מעלה עד שהבריות מרננים עליו ואומרים איש פלוני כשר וחסיד ונאה להיות חכם ושוטר

אמרי אמת במדבר תרפ"ו

ואתה הפקד את הלויים, בבעל הטורים מסורה הפקד עלו רשע וגו' אין אדם נעשה שוטר מלמטה אלא אם כן נעשה רשע מלמעלה, בגמרא סנהדרין וימנע מרשעים אורם מפני מה עי"ן של רשעים תלויה כיון שנעשה אדם רש מלמטה נעשה רש מלמעלה ולא נכתביה כלל וכו' חד אמר מפני כבודו של דוד וחד אמר מפני כבודו של נחמיה בין חכליה, כל אור יש לו הסתר, כדאי' בזוה"ק לית נהורא אלא ההוא דנפיק מגו חשוכא, וכתבי והזר הקרב יומת, דוד המלך הכין לבנין בית המקדש, נחמיה בן חכליה בבנין בית שני, והיו להם רדיפות גדולות, וכתבי ולא שמחת אויבי לי הכוונה לאויב הגדול, וכן היה במשכן כדכתיב ויהי בבסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויביך, שבזמן כזה מתלקטים ומתאספים כל הנצוצות קדושות שטמונים ומפוזרים במקומות אחרים וכדכתיב בהשפטו יצא רשע, ואיתא בירושלמי מכאן שאין השטן מקטר אלא בשעת הסכנה הפירוש בשעת סכנה שלו, שאז הוא מתאמץ ביותר להכשיל האדם

ספר ישמח משה - פרשת במדבר דף מב ע"א

במסורה הפקד את הלויים (במדבר א ג). הפקד עליו רשע ושטן יעמוד על ימינו (תהלים קט ו). נ"ל על פי במקום שבעלי תשובה עומדין וכו' (ברכות ל"ד (ע"א) [ע"ב]), והיינו משום דזדונות נעשו לו כזכויות... והנה ידוע דלב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו (קהלת י ב), דימין היינו הקדושה, כמו אורך ימים בימינה (משלי ג טז), שדרשו (שבת ס"ג ע"א) למיימינים בה, משום שנאמר (דברים לג ב) מימינו אש דת למו... ואם כן כאשר נהפך הזדון לזכויות, אז נהפך משמאל לימין. והנה פקיד, לשון התמנות ופקודת ממשלה, כמו יעשה פרעה ויפקד פקידים (בראשית מא לד), והנה הצדיק מושל, כדכתיב (איוב כב כח) ותגור אומר וגומר... והנה הדבקים בו ית' לויים יקראו, (כמו ונלוה הגר [ישעיה יד א], ילוה אישי [בראשית כט לד]). והיינו הפקד את הלויים, ר"ל תמנה אותן על כל עלמין, והפקד עליו דייקא זה שהיה רשע, ועכשיו אותו שהיה שטן יעמוד לימינו, והיינו הבעלי תשובה, והבן כי הוא פירוש נפלא בס"ד:

ספר מאור ושמש - פרשת שמיני ד"ה עוד

ראוי להבין מאמר חז"ל בגמרא במאי שימש משה בשבעת ימי המילואים בחלוק לבן שאין בו אימרא וזה צריך פירוש. אמנם נראה לבאר על פי מאמר חז"ל אין מעמידין פרנס על הצבור אלא אם כן קופה של וכו' וכונתם כי כל הפרנס אשר הוקם על הצבור לישא בעדס רנה ותפלה ולעמוד בפרץ בעד עם ה' מן הראוי שיהיה נכנע לפני בוראו, ועל כן אם בא לכפר בעד עמו אז נתקבלה תפלתו יותר באם גם הוא נמצא בו שמץ מעט מעוותותם כי אז יכנע יותר ותשתוחח נפשו מאד. וזהו מאמר חז"ל ששימש משה בחלוק לבן שאין בו אימרא, כי הנה ידוע כי מעשה המשכן כולו וכל הקרבנות הכתובים בפרשה כולם באו לכפר על מעשה העגל ושתשרה שכינה ביניהם משם ואילך, ועל כן משה רבינו ע"ה מפני אשר לא היה בו שום שמץ מעשה העגל לא נגמרה הכפרה על ידו כי אם על ידי אהרן. וזהו בחלוק לבן שאין בו אימרא שלא היה בו שום שמץ והיה מלובן ממעשה עגל.

ספר מאור ושמש - פרשת אחרי ד"ה ונראה

וזהו שאמרין בגמרא אין ממנין פרנס על הצבור אלא אם כן קופה של שרצים תלויה מאחוריו היינו שהנשמה שלו יש לה ניצוצים קדושים שנפלו בשבירה והוא צריך להעלותן, איש אשר כזה יכול לקרב בני אדם לעבודת ה' שהם משורש נשמתו שצריך לתקן נשמתו כראוי. אבל אם אין לנשמה שלו ניצוצים לתקן זה אינו יכול להיות פרנס על הצבור. גם אין מאריך ימים אלא עד שמתקן נשמתו והוא במהרה יכול לתקן נשמתו לבדו, אבל איש אשר צריך להעלות ניצוצי נשמתו יכול לקרב בני אדם לעבודת הבורא ברוך הוא על ידי תשובתו הרמה על איזה פניה או על איזה התפארות דקה מעורר אותן גם כן שיעשו תשובה.

אגרות קודש, האדמו"ר מליובביץ', כרך ו א'תשסב

ומה שמזכיר במכתבו שזהו אולי החילוק שבין שאול לדוד, שלא היה לשאול התקשרות עם כל הסוגים שבדורו, הנה מבואר הוא במרז"ל מפני מה לא נתקיימה מלכות שאול מפני שלא הי' בו שום דופי כו' ואין מעמידין פרנס על הצבור אלא א"כ קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו (יומא כ"ב ע"ב) ואף שמוכרח הדבר שהם רק מאחוריו, אבל בכ"א צריך להיות הדבר, ואין הדבר אלא בכללות, אלא גם בפרטיות, וכידוע הסיפור של אדמו"ר האמצעי, שאין לענות על שאלה ששואלים כשנכנסים ליחידות בעניני תקונים עד שימצא בעצמו הדבר בדקות דדקות. ובשכל הפשוט יש לבאר הענין ע"פ דרשת רז"ל (עה"פ שמות כ"ג כ"א) אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם, כי הוא מן הכת שאין חוטאין.